ASPECTE ALE RELAȚIILOR LINGVISTICE ROMÂNO-BULGARE. NOTE ETIMOLOGICE

Paraschiva Boboc
Universitatea *Ovidius* Constanța

Abstract
The present paper deals with the spread words of Romanian-origin in colloquial Bulgarian. The research reveals the existence Romanian words, which have not beem not discussed previously by lexicographers (caşcaval, căşărie, berbant, dublă etc.).

Studiul comparativ-istoric a clarificat şi sistematizat elementele pătrunse de peste un mileniu din diferite surse în curs de contact lingvistic dintre populațiile română şi bulgară. Ambele limbi, cu fond ereditar diferit, au acumulat numeroase cuvinte de împrumut, în în diferitele şi diversele etape de contact direct sau livresc, îmbogățindu-şi zestrea lexicală. O imagine clară despre bogîția şi valoarea stilistică a împrumuturilor oferă dicționarele „tezaur" ale limbilor română şi bulgară, monografiile şi glosarele dialectale.

În cele ce urmează ne oprim asupra unor cuvinte exceptate din *Dicționarul etimologic bulgar* (mai departe utilizăm sigla BER) care ne pune la dispoziție suportul opiniilor noastre care am dori să fie considerate o invitație la discuție.

Se poate afirma că BER cuprinde un număr important de cuvinte de origine românească, fie sedimentate în graiuri pe arii mai mari sau mai mici de răspândire, fie pătrunse în limba bulgară literară şi în consecință, cu arie generală de răspândire. Desigur, nu se poate pretinde să fi cuprins toate regionalismele folosite în prezent sau cunoscute în trecut de purtătorii diverselor graiuri populare româneşti, întrucât, cum bine se ştie, în secolul trecut şi începutul acestui nou secol acționează nivelator limba standard sub influența educației lingvistice, mass-media etc.

/ kaşkaval "[illegible] H[illegible]XD*@, 0XH@ HAD[illegible], BD4(@H[illegible]@ [illegible]" B4HH" – "un fel de brânză tare, galbenă, pregătită în formă de roată" (RBE VII, 319; vezi Vankov, 250-251; BER II, 300 **:** Mircev, 82; Niță-Armaş şi col., 78; Osman-Zavera: 81).

Prin specializare termenul are înțelesul strict "8"T8"[illegible]: @H @[illegible]R[illegible] HAD[illegible]" – "caşcaval din brânză de oaie" în îmbinarea [illegible]'8[illegible]F8H 8"T8"[illegible]: şi un sens figurat, depreciativ, în expresia colocvială 8"T8"[illegible]: HJD4FH "HJD4FH, 8@6H@ [illegible] [illegible]4Z*DX04[illegible], [illegible]8"[illegible],

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)

□□2 ЧВ□Р4"□" В@*(@Н@□8" – "turist care nu este rezistent, nu este călit, fără pregătire specială", generând derivate şi completând secțiunea apelativelor şi onomasticii bulgăreşti.

Cuvântul are o răspândire generală, este menționat de K. Jireček (I: 222), înregistrat de dicționarul care a avut la bază limba bulgară populară, alcătuit de Naiden Gherov (Ю@ВХ□□□4□, 160), prima atestare scrisă datând din anul 1835 (Gheorghiev, II: 300).

Pentru originea cuvântului bg. 8"Т8"□": s-au formulat două ipoteze:

Prima aparține lui L. Vankov care deduce termenul bulgăresc împreună cu rom. ***caşcaval***, arom. ***căşcăvál*** şi tc. ***kaşkavál*** din ngr. ***κασκαβάλι***, provenit dintr-o formă dialectală ***cascaval*** al it. ***caciocavallo***, cuvânt compus din ***cacio*** (< lat. ***cāseus***) şi ***cavallo*** (< lat. ***cabalis)***, pentru care presupune sensul inițial "Ч4D□□□ □Х□ L@D□" □" 8@□" – "brânză în formă de cal".

Dar dacă admitem originea greacă pentru termenul bulgăresc, devine greu explicabilă redarea lui [***σ***] cu bg. [Т], întrucât acest fonem este stabil în cuvintele greceşti din limba bulgară, iar, gr, [***ι***] > bg. [**й**], ca ЦD"□"ЧЧ@Ч, □ЧЧD@В@Ч, provenite tot din greacă (comp. împrumuturile greceşti din limba bulgară "D□"Т□48 "ginere", ВD@Т8□L": "pernă" ; Mircev, 75-76 şi 78). Prin urmare, originea grecească se exclude. Pătrunderea direct din italiană este şi mai greu de demonstrat.

A doua ipoteză a fost formulată de P. Skorcev care a explicat cuvântul bulgăresc prin rom. ***caşcaval***, iar pe acesta îl derivă din lat. ***caseus cavallae*** "8@□4:□Т8@ Ч4D□□□" – "brânză de iapă" (Skorcev, 167). Aceasta etimologie a fost adoptată de Mircev, care include termenul printre elementele lexicale bulgăreşti împrumutate din limba română.

În ceea ce priveşte etimonul cuvântului românesc, DLR, t. II, partea a II-a, fasc. A 2-a, 178, îl consideră împrumut italian, menționând răspândirea lui în limbile balcanice, iar DLRM (120), îl compară cu tc. **kaşkaval**, căruia îi atribuie, de asemenea, origine italiană.

Rosetti (ILRL, 409) consideră termenul ***caşcaval*** ca element turcesc pătruns în sec. al XIX-lea pe cale populară în perioada fanariotă, fiind acceptat ca termen al limbii române literare.

Bg. 8"Т8"□□:, rom. ***caşcaval*** şi tc. ***kaşkaval***, cuvinte oxitone, prezintă identitate sub raport fonetic şi morfologic.

Din acelaşi grup semantic cu ***urdă, caşcaval*** şi cu alte împrumuturi româneşti legate de păstorit, face parte şi cuvântul 8"Т"D□Ь < rom. ***căşărie*** a cărui răspândire este semnalată în județele bulgăreşti Troian şi Kotel (BER, II: 299; pentru prima atestare a cuvântului românesc vezi DLRV: 84; cf. DLRM: 120).

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)

La cele expuse până aici adăugăm că termenul [illegible] a dat onomasticii bulgare porecla [illegible], numele [illegible], [illegible] în jud. Stara Zagora, Pleven, Devino şi Blagoevgrad, iar [illegible], pe lângă derivatele [illegible], [illegible], [illegible] (formate cu sufix turcesc), numele de persoană [illegible], [illegible] în jud. Asenovgrad, Plovdiv, Samokov şi toponimul [illegible], lână Suşilnița şi Vălcedrăn din județul Lom, al cărui granița nordică este Dunărea.

[illegible] **/ drangolnik, drăngolnik** [illegible] – "închisoare" (RBE, 384 < probabil din rom. ***drăngălău***; cf. BER, I, 437; Osman-Zavera, 70).

În plan fono-morfologic corespunde rom. ***drăngălău***, fiind asimilat substantivelor bulgăreşti cu formant bg**. -[illegible].**

Sensul "închisoare" este motivat de semantica termenului românesc.

Pătrunderea acestui împrumut românesc în vocabularul bulgar, cuvânt caracteristic şi definitoriu pentru comunicarea dialogată şi legată de un context concret, a fost facilitată, credem, de posibilitatea de a exprima sentimente şi atitudini, dispensându-l pe vorbitor de formularea explicită a anumitor circumstanțe (caz de eufemism).

[illegible] **/ dubla** [illegible], *Scolopox maior"* – "becasină mare, *Scolopox maior"* (RBE IV, 464); [illegible], *Scolopax maior 44 Capella media"* – "pasăre de vănătoare, *Scolopax maior* sau *Capella media"* (BER, I, 441, consideră că termenul bulgăresc provine din omonimul [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] – "galben, pandantiv", luând ca reper factorul cromatic **:** bg. [illegible] < rom. ***dublă*** - Nestorescu, 141; Osman-Zavera, 70).

Sensul cuvântului bulgăresc se explică mai firesc pe un fond românesc, unde originea termenului ***dublă*** este asigurată de forma franceză ***becassine double***, deci becațină mare, dublă, iar denumirea păsării respective s-a obținut prin izolare şi simplificare ***dublă***, specia fiind de diferite dimensiuni (cf. Nestorescu, 141 şi întreaga bibliografie asupra problemei). Aceasta idee este mai aproape de realitate decât sensul metaforic al omonimului [illegible] "galben, salbă de galbeni".

În acest caz, cuvântul poate fi considerat împrumut direct din limba română ca termen popular vânătoresc.

[illegible] **/ kartofor** [illegible] < rom. ***cartofor*** (RBE, 254).

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)

Sub aspect fonetic şi semantic corespunde rom. ***cartofor***, pătruns în limba română din neogreacă în secolul al XVIII-lea (Rosetti, ILRL: 430 şi 435).

În limba bulgară cuvântul este atestat la sfârşitul veacului al XIX-lea la autori care au avut relaţii strânse cu România (de ex. Ivan Vazov).

Împrumutul românesc este cunoscut şi sub forma populară [illegible] < [illegible] + suf. bg. -[illegible].

E de la sine înţeles că acest împrumut se întâlneşte cu precădere în varianta periferică a limbii. Desemnând o noţiune neimportantă, are o circulaţie limitată, astăzi fiind "învechit", aşa cum este prezentat de *Dicţionarul limbii bulgare*.

[illegible] **/ krajlama** „[illegible]" – „netrebnic, vântură-lume, tâlhar" (RBE VIII, 132; BER II, 710).

Termenul trebuie pus în legătură cu [illegible], întrebuinţat în nord-estul Bulgariei şi formantul de origine turcă -[illegible]. Bg. [illegible] (BER II, 706) < rom. ***crai(u)***(DLR, t. I, partea a II-a, 869-872), pătruns în limba română populară din slavă şi dezvoltând o bogată gamă de sensuri, printre care, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, la Bucureşti apare şi sensul "bărbat uşuratic" (Mihăilă, 132; cf. DA, t. I, partea a 2-a, 870).

Cu acest înţeles cuvântul a pătruns în bulgară devenind etimon direct şi pentru alţi termini cu valoare afectivă: [illegible] < [illegible] + suf. -[illegible], înregistrat în zona oraşului Kotel, [illegible] < rom. ***craidon,*** [illegible] < rom. ***crailăc*** *(BER II, 710*; cf. DA, t. I, partea a II-a, 872; DLRM, 194).

BER semnalează şi prima atestare la autorul Ţani Ghincev, în anul 1890.

Este adevărat că aceste cuvinte sunt în limba bulgară de astăzi termeni dialectali şi învechiţi, dar în secolul al XIX-lea, când sunt atestate în forma scrisă, au avut o răspândire mult mai largă, unele fiind cuprinse în dicţionarul lui Gherov-Pancev, 176.

[illegible] **/ berbantin,** [illegible] **/ berbant**, pl. [illegible] **/ berbanti** „[illegible]" – „netrebnic, escroc" < rom. *berbant* < it. *birbante* (RBE I, 573; BER I, 44; Niţă-Armaş, 75; Osman-Zavera, 36).

Cuvântul românesc corespunde sub aspect formal şi semantic cu rom. *berbant* (comp. *berbantlâc* în DLRM, 77; *berbant* şi *berbantlâc* în DA, t. I, partea I, 543).

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)

Element injurios, aparține limbajului popular, fiind folosit în anumite situații colocviale.

okibole „*Matricaria chamomilla*” - „planta *ochiu(l)-boului*, *Matricaria chamomilla*” < din rom. ***ochiu(l)-boului*** (RBE, IV: 833).

Termenul românesc este localizat în jud. Nikopol. Forma bulgărească se explică prin adaptare la graiul bulgăresc în care diftongii se simplifică. Este glosat şi în graiul s. Novo selo, jud. Vidin cu forma , sat despre care se stie că este locuit de populație de origine română.

karucašin < rom. *căruțaş* (BER, II: 256).

Cuvântul nu ridică probleme sub aspect fono-morfologic şi semantic; etimonul românesc este adaptat, prin adăugirea formantului bg. -, împrumutul subordonându-se categoriei de substantive *nomina attributiva.*

Este folosit în jud. Silistra, iar aria lui de trăspândire se conturează ca o cintinuantă firească a ariei termenului românesc.

O constatare imediată priveşte sfera de manifestare a acestor cuvinte. Elemente spontane, glosate în dicționarele reprezentative ale limbii bulgare, indiferent daca circulația lor este generală sau regională, ele conferă un plus de expresivitate variantei normate, lărgesc sinonimia în bulgară, facilitând ca o noțiune să fie prezentată în funcție de necesitate şi circumstanță sub diferitele lor aspecte.

ABREVIERI

BDA I-IV	, vol. I, Sofia, 1964; vol. II, 1966; vol. III, 1975; vol. IV, 1981.
BER I-V	Vl. Gheorghiev (redactor), Iv. Gălăbov, I. Zaimov, St. Ilcev ș.a., , I-V, 1971, Sofia, (publicarea continuă).
DA I-XII / DLR	*Dicționarul limbii române*, redactor Sextil Puşcariu, Tomul I, partea I (AB), 1913, partea II , 1939; partea III, fasc. 1 (D-De), 1949; Tomul II, partea I (F-I), 1934, partea II, fasc. 1,2,3 (J-Lojnița), 1940, 1948, București (Academia Română); [DLR] Serie nouă, redactori responsabili Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, Tomurile VI-XII, 1965-1994; Tomul. XIII, parteaa 2-a, Litera V (Venial-vizurină), București, 2002.

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)

DLRV — G. Mihăilă, *Dicţionarul limbii române vechi (sfârşitul sec. X-începutul sec. XVI)*, Bucureşti, 1974.

Duridanov — Iv. Duridanov şi col., *[illegible]*, Sofia, 1993

Gherov-Pancev — N. Gherov, *[illegible]*, I-V, Ediţie fotomecanică, Sofia, 1975-1978; vol. VI – *Dopălnenie [illegible]* de T. Pancev, Sofia, 1978.

Jireček — K. Jireček, *[illegible]*, *I*, Plovdiv, 1899

Mangiulea — Mariana Mangiulea, *Împrumuturi lexicale româneşti în limba bulgară literară*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2000.

Mihăilă — G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, Bucureşti, 1960.

Mircev — *[illegible]*, Ediţia a 3-a, Sofia, 1978.

Mladenov — M. Mladenov, *[illegible]*

Nestorescu — V. Nestorescu, *Cuvinte româneşti în limba bulgară*, "Studii de slavistică", II, Bucureşti, 1971, 141-146.

Osman-Zavera — Maria Osman-Zavera, *Raporturi lingvistice româno-bulgare*, Bucureşti, 2002.

Radeva — Vasilka Radeva, *[illegible]*, Sofia, 1991

RBE I-VIII — Kristalina Ciolakova (red. Şef), Keti Niceva, Siika Spasova-Mihailova, *Rečnik na bălgarskija ezik [illegible]*, I-VIII, 1977, Sofia.

Rosetti — Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I. *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, Ediţie a 2-a , revizuită şi adăugită, 1971.

Skorcev — P. Skorcev, *[illegible]*, "[illegible]", 6/2, Sofia, 1956, 158-169.

Vankov — L. Vankov, *[illegible]* *(1762-1860)*, "[illegible]", 1959, p. 203-353.

Vasmer — M. Vasmer, *[illegible]*, traducere din germană şi adăugiri de O. N. Trubaciov, [illegible], 1964.

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)

Zmeev-1992 Racio Zmeev, [illegible], nr. 9, 1992, p. 269-287.

Zmeev-1993 Racio Zmeev, [illegible], nr. 10, 1993, p. 203-220

.

BDD-A3677 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:30 UTC)